

ANONİM ORTAKLIKLARDA BİRLEŞME SÜRECİ VE MUHASEBELEŞTİRME YÖNTEMLERİNDE MEYDANA GELEN GELİŞMELER

Aziz KAĞITCI*

ÖZET

Dünya ekonomisinde yaşanan hızlı küreselleşmenin sonucu olarak artan rekabet karşısında şirketlerin ayakta kalabilmesi için etkin maliyet yönetimi ve uluslararası arenada rekabet edebilecek faaliyet büyüklüğüne ulaşmaları gerekmektedir. Ekonomik büyümenin doğal bir ürünü olan işletme birleşmeleri hem uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek faaliyet büyüklüğüne ulaşmayı hem de ölçek ekonomisinden faydalanarak maliyetlerin aşağıya çekilmesini sağlar. Çalışmada Anonim Ortaklıklar da birleşme sürecinde ortaya çıkan özel durumlar ve uluslararası muhasebe standartlarında meydana gelen değişiklikler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birleşme, Devralma, TFRS 3

CORPORATE MERGING PROCESS AND DEVELOPMENTS IN ACCOUNTING METHODS

ABSTRACT

As a result of fast globalization and fierce competition corporations need to meet the requirements related to efficiency of cost management and optimum corporation size. Mergers and acquisitions which are the natural results of economic growth give the opportunity to compete in international environment and decreasing costs by the use of economies of scale. In this study special conditions for corporate that occurs in merger and changes in international financial reporting standards for merging issues has been investigated.

Key words: Mergers, Acquisitions, IFRS 3

Bu makale Anonim Ortaklıklarda Birleşme Süreci ve Muhasebeleştirme Yöntemlerinde Meydana Gelen Gelişmeler isimli yüksek lisans tezinin özetidir.

1. GİRİŞ

Son yıllarda teknolojiye yaşanan gelişmeler, üretim sistemlerinin kolaylıkla ülkeler arasında transferi ve benzeri sebeplerden ekonominin arz yönü talep yönüne göre daha hızlı büyümüştür. Arzın talepten daha hızlı büyümesi yoğun bir rekabeti de beraberinde getirmiştir. Artan rekabetin fiyatlar üzerindeki olumsuz etkileri işletmelerin büyümesini de olumsuz yönde etkilemiştir.

---

* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, Öğretim Görevlisi

İşletmeler yoğun rekabet altında fiyatlarını artıramazlar. Bu durumda yapılması gereken maliyetlerin azaltılarak karlılığın artışı sağlanabilmektedir. Ayrıca yeni pazarlara girilmesi de karlılık üzerinde olumlu etkiler yaratabilecektir. Maliyetlerin azaltılması ve yeni pazarlara girmek yeni yatırımları da zorunlu kılabilir. Bunun da işletmeler için ek bir mali külfet doğuracağı son derece açıktır. İşletme birleşmeleri ile ölçek ekonomilerinden yararlanılarak maliyetlerin aşağıya çekilmesi ve yeni pazarlara açılmak daha kolay olabilmektedir. Ayrıca uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek büyüklüğe ulaşmakta mümkün olabilir.

İşletme birleşmeleri uzun bir süreçtir. Birleşme görüşmelerini birleşmenin gerçekleştiği ülkede ki yasal düzenlemeler şekillendirecektir. Dolayısıyla işletmelerin büyürken dışsal büyüme yollarından olan işletme birleşmelerini seçmeleri ülkedeki işletme birleşmeleri ile ilgili uygulanmakta olan yasal düzenlemelere sıkı sıkıya bağlıdır. Yasal düzenlemeler işletme birleşmeleri için kimi zaman teşvik edici kimi zamanda yasal bir set olabilmektedir.

Birleşme işlemlerini etkileyen önemli konulardan biriside uygulanacak muhasebe yöntemidir. Seçilen muhasebeleştirme yöntemi birleşme işlemi sonucunda ulaşılabilecek yeni sermayenin dağılımını ve birleşme işleminin vergilendirilmesi gibi bir çok konuyu da önemli ölçüde etkileyecektir.

Ülkemizde son yıllarda yakalanan hızlı ekonomik büyüme ve Avrupa Birliği yolunda alınan mesafeler işletme birleşmelerini de olumlu yönde etkilemektedir. Türkiye de büyük ölçekli birleşmelerin baş aktörleri anonim ortaklıklardır. Bu çalışmanın amacı da anonim ortaklıklarda birleşmeye ilişkin vergisel konular ve birleşme işlemlerinde uygulanmakta olan Uluslararası Muhasebe Standartlarında meydana gelen gelişmeler ve birleşme işlemlerinin Tek Düzen Hesap Planında muhasebeleştirilmesidir.

2. ANONİM ORTAKLIKLARIN BİRLEŞMELERİNDE ÖZELLİK ARZEDEN KONULAR

İşletme birleşmeleri hukuk, vergi, muhasebe ve finans alanlarını kapsayan özel bir konudur. Bu bölümde işletme birleşmelerinde karşı karşıya kalınan özel durumlar ele alınacaktır.

2.1. Anonim Ortaklıkların Birleşmelerinde Değer Tespiti

Şirket birleşmelerinde değer tespiti, değiştirme biriminin (birleşme oranı) hesaplanması, devrolan ortaklığın pay sahiplerine verilecek yeni ortaklığın hisse senetlerinin miktarı açısından son derece önemli bir konudur. Değiştirme birimi devrolan ve devralan şirketlerin cari değerleri kıyaslanarak tespit edilir. Bu şirketlerin cari değerleriyle neyin kastedildiği ve nasıl hesaplanacağını ortaya konması gerekir. Uygulamada şirket değerlerinin tespitinde kullanılan birçok

yöntem vardır.¹ Ancak şirket birleşme ve devralmalarında kullanılan değerlendirme yöntemleri üç başlık altında sıralanabilir.

a) İskonto Edilmiş Nakit Akımlar Yöntemi

b) Borsa Fiyatları Yöntemi

c) Özsermaye Yöntemi

2.1.1. İskonto Edilmiş Nakit Akımlar Yöntemi

İskonto Modeli değerlemesi yapılacak varlıktan elde edilmesi beklenen nakit akışlarının şimdiki değerlerine dayanmaktadır. Model, bir varlığa yatırım yapan yatırımcının bu varlıktan elde edeceği gelirlere dayandığı varsayımı üzerine kurulmuştur.² Bu yöntemde, şirketin aktif ve pasif yapısının tek tek değerlerinin toplamı bir kenara bırakılarak, şirket faaliyet sonuçları baz alınmaktadır. Faaliyet sonuçlarının yanlış öngörülmesi halinde sonuç yanlış olur. Bu yöntemde ileriye yönelik projeksiyonların doğru yapılması, sağlıklı sonuç vermesinin kaçınılmazlığını ortaya koyar. Geleceğe yönelik öngörüler kişisel yargılara göre farklılaşabileceğinden, birleşmeye taraf olanlar arasında mutabakat güclüğü yaratır. Sermaye Piyasası Kurulu, özellikle yöntemin sübjektifliği nedeniyle bu değerlendirme yöntemine sıcak bakmamaktadır. Buna göre yapılan bir uygulamaya da bu güne kadar izin verilmemiştir.³

2.1.2. Borsa Fiyatları Yöntemi

Hisse senetleri Borsa'da işlem gören halka açık anonim ortaklıkların borsa fiyatları baz alınarak değiştirme biriminin tespit edilebilmesi hususu, Sermaye Piyasası Kurulu'nun 106/1273 sayılı toplantısında görüşülmüş; hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerin borsa fiyatları esas alınarak değiştirme biriminin tespit edilebilmesi için gerekli koşulları aşağıdaki gibi belirlenmiştir.⁴

- Birleşmeye taraf olan şirketlerin son bir yıldaki halka açıklık oranlarının en az %15 olması ve hisse senetlerinin borsada işlem görmesi, (Tebliğde bu oran %25 olarak yeniden düzenlenmiştir.)

- Birleşme sözleşmesinin onaylanacağı genel kurul toplantısından önce, borsa fiyatı üzerinden hesaplanan değiştirme biriminin yer aldığı Kurulca belirlenecek standartlar Seri 1, No: 26 Tebliğinin 24. maddesine göre belirtilecek gazetelerde yayınlanarak tasarruf sahiplerine duyurulması,

---

¹ TARAKÇI Hızır, Kurumlarda Sona Erme, Polaris Yayınları, İstanbul 2003, s. 210

² KARAN Mehmet Baha, YATIRIM Analizi ve Portföy Yönetimi, Gazi Kitabevi, Ankara 2001, s. 333

³ TARAKÇI Hızır, a.g.e., s. 228

⁴ TARAKÇI Hızır, a.g.e., s. 228

2.1.3. Özsermaye Yöntemi

Özsermaye yönteminde, şirket değeri olarak her şirketin özsermaye tutarı dikkate alınır. Söz konusu özsermaye kayıtlı değerlere göre tespit ediliyorsa defter değerlerine göre özsermayenin tespiti söz konusu olur. Eğer her bir şirketin bilanço kalemlerinin cari değerleri bilirkişiler vasıtasıyla tespit edilirse düzeltilmiş defter değerlerine göre (cari) özsermayenin tespiti söz konusu olur. Halka Açık Anonim Ortaklıklar da Cari özsermayelerin esas alınması halinde, değerlemeye konu gayrimenkullerin Kurulca listeye alınan ekspertiz şirketleri tarafından değerlendirileceği bahsi geçen tebliğin 7. maddesinde belirtilmektedir. Sermaye Piyasası Kurulu, hem kayıtlı özsermaye hem de cari özsermayelerin değiştirme biriminin hesaplanmasında dikkate alınmasını kabul etmektedir.⁵

2.2. Değiştirme Birimi ve Artırılacak Sermaye Tutarının Hesaplanması

Birleşmenin gerçekleştirilmesinde en önemli hususlardan biri değiştirme biriminin tespitidir. Çünkü birleşmede devrolan ortaklığın, devralan ortaklığa intikal edecek malvarlığı karşılığında, bunların pay sahiplerine tesbit edilen değiştirme birimine göre devralan ortaklığın payları verilir. Bunun gibi yeni kuruluşta da birleşmeye katılan ortaklıkların malvarlıklarının değerine göre yeni kurulacak ortaklıkta sermayeye katılırlar.⁶ Devralma yoluyla birleşme ve yeni kuruluş şeklinde ki birleşmeler için değiştirme birimi ve artırılacak sermaye tutarı ayrı ayrı hesaplanacaktır.

2.2.1. Ortaklık Devralma Yoluyla Birleşme Sonrasında Ulaşılabilecek Sermaye Tutarı

Sermaye Piyasası Kurulunun yayınlamış olduğu Seri:1 No:31 “Birleşme İşlemlerine İlişkin Esaslar Tebliği”nin 17. maddesinde ortaklık devralma yoluyla birleşme sonrasında ulaşılacak sermaye tutarının hesaplanış şekli verilmiştir. Maddeye göre; Özkaynak veya rayiç değer yöntemlerinin kullanılması durumunda, ortaklık devralma yoluyla birleşme işlemi sonrasında ulaşılacak sermaye artırımının tutarı şu şekilde hesaplanır.

Devralan ortaklığın özsermayesi	:	A
Devrolan ortaklığın (birden fazla isc ortaklıkların) özsermayesi	:	B
Devralan ortaklığın ödenmiş/çıkarılmış sermayesi	:	C

$$\text{Birleşme Oranı} = \frac{A}{A + B} = D \quad \text{Ulaşılabilecek Sermaye} = \frac{C}{D}$$

⁵ TARAĞCI Hızır, a.g.e., s. 229

⁶ AKAY Hüseyin, İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi, Yayılım Matbaası, İstanbul 1997, s.101

Konuyu bir örnek yardımıyla açıklayalım. Pınar A.Ş.'i Turkuaz A.Ş.'ine devrolacaktır. Tarafların ödenmiş sermayesi ve özsermayeleri aşağıdaki gibidir.

TL	Devralan Turkuaz A.Ş.	Devrolan Pınar A.Ş.
Ödenmiş Sermaye	175.000	250.000
Özsermaye	1.540.000	1.200.000

Devralan ortaklığın özsermayesi :1.540.000 (A)
 Devrolan ortaklığın (birden fazla ise ortaklıkların) özsermayesi :1.200.000(B)
 Devralan ortaklığın ödenmiş/çıkarılmış sermayesi : 175.000 (C)

$$\text{Birleşme Oranı} = \frac{1.540.000}{1.540.000 + 1.200.000} = \%56,20 \text{ (D)}$$

$$\text{Birleşme Sonu Sermaye} = \frac{175.000}{0,562} = 311.388 \text{ TL}$$

$$\text{Devralan Ortaklık Turkuaz A.Ş.'nin artırması Gereken Sermaye} = 311.388 - 175.000 \\ =136.388 \text{ TL}$$

2.2.2. Yeni Ortaklık Kurulması Yoluyla Birleşme Sonrasında Ulaşılabilecek Sermaye Tutarı

Yeni kuruluş suretiyle gerçekleştirilen birleşmelerde ise devrolan şirketlerin özsermaye toplamları kadar yeni kurulan ortaklığın sermayesi oluşturulacaktır ve bu sermaye toplamı karşılığında çıkarılan hisse senetleri, özsermayeleri oranında devrolan ortaklıklara karşı birleşmenin karşı edinimi olarak verilecektir. Ayrıca değiştirme biriminin hesaplanmasına gerek yoktur.⁷

2.3. Birleşme Primi

Birleşme primi çıkarma primine (emisyon primine) karşılıktır. Birleşilen ortaklık bakımından, birleşme bir sermaye artırımı olarak kendini gösterir. Eğer ortaklığın gizli veya muhasebede kayda geçmiş yedek akçeleri bulunuyorsa, katılan ortaklık kendisine teslim edilecek payların nominal değerinden üstün değerinde bir net aktifi devrolduğu ortaklığa verecektir. Aradaki fark, devrolunan ortaklıkta birleşme primini oluşturur.⁸ Birleşme primini bir örnek yardımıyla açıklayalım. Turkuaz A.Ş.'i, Pınar A.Ş.'ini devralacaktır. Ödenmiş sermaye ve özsermaye bilgileri aşağıdaki şekildedir.

⁷ AKAY Hüseyin, a.g.e., s.101

⁸ ÖNGEN Safiye, Vergi Muhasebesi, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2000, s. 866

TL	Devralan Turkuaz A.Ş.	Devrolan Pınar A.Ş.
Ödenmiş Sermaye	250.000	1.250.000
Özsermaye	1.800.000	1.250.000

Buna göre birleşme oranı %59,01 olacak, birleşme sonrası ulaşılabilecek sermaye ise 423.611 TL olacaktır. Devralan Turkuaz A.Ş.'nin yapması gereken sermaye artırım tutarı ise 173.611 TL olacaktır. Bu durumda Devralan Turkuaz A.Ş.'nin varlıklarında 1.250.000 TL'lik bir artış olurken, pasifte (sermaye hesabında) sadece 173.611 TL'lik bir artış meydana gelecektir. Bu durumda 1.076.389 TL'lik fark birleşme primi olarak doğacaktır.

Birleşme primi, emisyon primi olarak kabul edilir ve anonim şirketlerde kurumlar vergisine tabi tutulmaz. K.V.K.'nun 8. maddesinin 5 numaralı bendine göre, kurumların rüçhan hakkı kuponlarının satışından elde ettikleri kazançlar ile anonim şirketlerin kuruluşlarında veya sermayelerini artırdıkları sırada çıkardıkları hisse senetlerinin itibari değerlerinin üzerinde elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar, kurumlar vergisinden istisna edilmiştir.⁹ Kurumlar vergisinden istisna edilen bu kazançların ortaklara dağıtılması durumunda G.V.K.'nun 94/6b-i ve 6b-ii maddeleri uyarınca tevkifata tabi tutulacaktır. Vergilendirmemenin sürmesi bunların dağıtılmaması haline bağlıdır. Eğer, bunlar sermayeye eklenirse, bu işlem kar dağıtımı sayılmadığından tevkifat söz konusu olmaz.¹⁰

Eğer devralan kurumun ödenmiş sermayesi özsermaye toplamına eşitse bu durumda birleşme primi de doğmayacaktır. Yani yukarıda ki örneğimizde devralan Pınar A.Ş.'i olsaydı birleşme primi doğmayacaktır. Çünkü Pınar A.Ş.'nin ödenmiş sermayesi ve özsermayesi birbirine eşittir. Örneğimizi buna göre yeniden uyarlırsak, yani devralan Pınar A.Ş.'i olursa:

TL	Devralan Pınar A.Ş.	Devrolan Turkuaz A.Ş.
Ödenmiş Sermaye	1.250.000	250.000
Özsermaye	1.250.000	1.800.000

Bu durumda birleşme oranı %40,98 olacak, birleşme sonrası ulaşılabilecek sermayede 3.050.000 TL olacaktır. Devralan Pınar A.Ş.'inin yapması gereken sermaye artırım tutarı 1.800.000 TL'dir. Pınar A.Ş.'i 1.800.000 TL'lik sermaye artışı karşılığında, varlıklarında da 1.800.000 TL'lik bir artış ortaya çıkacağı için birleşme primi doğmayacaktır.

2.4. Devredilen Sabit Kıymetlere İlişkin Amortisman

Kurumların, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 37,38 ve 39. maddelerine göre birleşmelerinde ve devirlerinde devreden şirket tüm aktif ve pasifiyle küll halinde diğer bir şirkete devrolacağından, devrolunan şirketin birleşme tarihine

⁹ ULUSOY Metin, Birleşme, Devir, Bölünme, Hisse Değişimi ve İştirak Yoluyla Şirketlerin Yeniden Yapılandırılması, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2004, s. 64

¹⁰ TARAKÇI Hızır, a.g.e., s. 386

kadar olan dönem için, devralan şirketin ise birleşme tarihinden sonraki dönem için amortisman hesaplamaları gerekmektedir.¹¹

Kurumların, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 36. maddesine göre birleşme ve devirlerinde münfesi şirketten, devralan şirkete intikal eden duran varlıkların toplam değeri özsermayeyi oluşturmaktadır. Özsermayenin hesaplanması ise K.V.K. ve Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre yapılması gerektiğinden duran varlıkların amortismanlar düşüldükten sonraki değerinin esas alınması gerekir. Çünkü duran varlıklar bu değer üzerinden devredilecek ve devralan şirket tarafından devralınan yeni değer üzerinden amortisman ayrılacaktır.¹² Ancak bu tür birleşmelerde amortismanı tabi bu iktisadi kıymetlerin yeniden değerlemeye tutulabilmesi Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 298/12 maddesi hükmü gereğince devir alınan yıl içinde mümkün bulunmamaktadır.¹³

2.5. Birleşme ve Devir Halinde Yenileme Fonu

Devrolan kurumun, devir öncesinde amortismanı tabi iktisadi kıymetlerinin satışından sağladığı kazancı V.U.K.'nin 328. maddesi uyarınca yenileme hesabına almış olması ve bu fonun, yenilemeye konu sabit kıymetin itfası tamamlanmadan önce devrin gerçekleşmesi halinde devrolunan şirketin varlığında devam ediyormuşçasına işleme tabi tutulmalıdır.¹⁴ Devralan kurum bilançosunda yer alacak değer artış fonu, bu kurum tarafından sermayeye ilave dışında herhangi bir suretle bilançoda yazılı başka bir hesaba nakledilmesi, geçmiş yıl zararlarına mahsup edilmesi veya işletmeden çekilmesi halinde, bu işlemin yapıldığı dönemin kazancı sayılarak vergilendirilir.¹⁵

2.6. Birleşme ve Devir Durumunda Yatırım İndirimi Uygulaması

Devir, birleşme ya da nev'i değişikliği durumlarında, sadece yatırım konusu aktif kıymetler devredilmemekte, söz konusu ortaklığın tüm mal varlığı yeni şirkete devrolunmakta ya da şirket nev'i değiştirmek suretiyle ticari yaşama devam etmektedir. Bu durumu dikkate alan idare, 187 seri no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinin VI-B bölümünde konuyu aşağıdaki şekilde açıklamıştır.¹⁶

---

¹¹ ARPACI Altar Ömer, "Kurumların Avantajlı Birleşme Şekli: Devir Müessesesi, Vergi Sorunları Dergisi, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Aylık Yayını", Sayı 178, Temmuz 2003, s. 67-68

¹² UFUK Mehmet Tahif, "Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Düzenlenen Devir İle İlgili Sorunlar", Maliye Postası Dergisi, Maliye Postası yayınları, Yıl.21, Sayı 469, 15 Mart 2000, s.31

¹³ ARPACI Altar Ömer, a.g.m., s. 68

¹⁴ ARPACI Altar Ömer, a.g.m., s. 68

¹⁵ UFUK Mehmet Tahif, a.g.m., s. 31

¹⁶ KAPLAN Mürsel Ali, "Birleşme, Devir Ya Da Nev'i Değişikliği Hallerinde Yatırım İndiriminden Yararlanmak Mümkün Müdür", Maliye Postası Dergisi, Maliye Postası Yayınları, Yıl.22, Sayı 486, 1 Aralık 2000, s.31

“Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 36,37,38. maddelerinde belirtilen birleşme, devir veya nev’i değişikliklerinde, münfesiş kurumun vergilendirme ile ilgili bütün yükümlülükleri hukuken yeni şirkete geçmektedir. Bu nedenle münfesiş kurumdan, diğer bir ifade ile yatırım indirimine konu aktif değerleri devir eden konumundaki kurumdan, evvelce uygulanan yatırım indirimi dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler geri alınmayacaktır. Yeni şirket ise yatırım indiriminden yararlanma şartlarını taşıması kaydıyla kalan yatırım indiriminden yararlanmaya devam edecektir.”

3. ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARINDA İŞLETME BİRLEŞMELERİ

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi, IAS 22 numaralı İşletme Birleşmelerini düzenleyen Uluslararası Finansal Raporlama Standardını 31 Mart 2004 tarihinden itibaren yine işletme birleşmelerini düzenleyen IFRS 3 ile değiştirmiştir. IAS 22’de İşletme Birleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde iki tane temel yöntem bulunmaktaydı. Bunlar Satın Alma (İktisap) Yöntemi ve Menfaatlerin Birleştirilmesi Yöntemidir.

3.1. Satın Alma Yöntemi

Satın Alma Yöntemi(Purchase Method of Accounting); bir işletmenin (iktisap eden), aktiflerin transferi, bir borç taahhüdüne girilmesi veya hisse ihracı karşılığında, diğer bir işletmenin (iktisap edilen) net varlıkları ve faaliyetleri üzerinde kontrol elde etmesiyle oluşan bir işletme birleşmesidir.¹⁷ Birleşme sonucunda, bir işletme, diğer işletme veya işletmeleri kontrolü altına alabiliyorsa bu tür birleşmeler satın alma türü birleşmeler olarak nitelendirilir. Bu tür birleşmelerin özelliği, kontrolü ele geçiren bir işletmenin, bir başka ifade ile alıcı işletmenin belirlenebilmesidir.¹⁸

Satın alma muhasebesinde, aşağıdaki basamaklar takip edilir:¹⁹

1- İktisap edenin Belirlenmesi: Tüm işletme birleşmeleri, satın alma yöntemi ile muhasebeleştirilmek zorunda olduğundan tüm birleşmelerde iktisap edenin tarafın belirlenmesi gerekir. İktisap eden taraf, diğer tarafın kontrolünü ele geçirmiş olan taraftır. Bazı durumlarda bunu belirlemek zor olabilir. Bu durumlarda; (i) makul değeri belirgin biçimde daha yüksek olan tarafın, (ii) tarafların nakit veya diğer varlıklar karşılığında hisse senedi aldıkları

¹⁷ ATAMAN AKGÜL Başak ve AKAY Hüseyin, Uluslararası Muhasebe Standartları, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2004, s. 116

¹⁸ KARAPINAR Aydın, “Şirket Birleşmeleri ve Uluslararası Muhasebe Standartlarına Göre Değerlendirilmesi, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi”, Yıl:3, Sayı:8, Ocak 2003, s. 87

¹⁹ ARIKAN Özlem, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Yapılan Son Değişikliklerle İşletme Birleşmelerinin Finansal Raporlanması”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Yıl:4 Sayı:13, Eylül 2004, s. 67

durumlarda, nakit veya diğer varlıkları alan tarafın, (iii) taraflardan birinin yönetiminin, birleşik işletmenin yönetiminin seçiminde kontrol gücüne sahipse bu işletmenin, iktisap eden taraf olduğu kabul edilir. Bir işletme birleşmesi, yeni bir işletmenin kurularak birleşen işletme ortaklarına ihraç ettiği hisse senetlerinin verilmesi yoluyla gerçekleştirilmişse, bu durumda da birleşen işletmelerden biri iktisap eden olarak belirlenmelidir.

2- İktisabın Maliyetinin Belirlenmesi: İktisap, maliyet değeri üzerinden muhasebeleştirilir. Maliyet, iktisap eden tarafından ihraç edilen hisse senetleri, elden çıkarılan varlıklar, kabul edilen yükümlülüklerin makul değerleri ile doğrudan birleşme işlemi için katlanılan giderlerdir. İktisabın maliyeti belirlenirken, iktisap eden tarafından çıkarılan hisse senetleri makul değerleri ile değerlendirilir ve bu hisse senetlerinin değişim tarihindeki piyasa fiyatı makul değer olarak esas alınır. Ancak piyasanın dar olması nedeniyle piyasa fiyatının güvenilir bir gösterge olmadığı veya hisse senetlerinin düzenli olarak işlem gördüğü bir piyasanın olmadığı durumlarda, ihraç edilen hisse senetlerinin makul değeri, iktisapçı işletmenin veya iktisap edilen işletmelerin makul değeri (bunlardan hangisi daha net saptanabiliyorsa) esas alınarak tahmin edilir.

3- İktisap tarihi itibarıyla, iktisap maliyetinin, iktisap edilen işletmenin tanımlanabilir varlık ve borçlarına dağıtılması: İktisap edilen işletmenin varlık ve borçları, mali tablolara makul değerleri üzerinden alınır.

İktisap edenin belirlediği satın alma fiyatı elde edilen varlıklara dağıtılır. Elde edilen varlıkların makul değerinin üstündeki fazlalık ise şerefiye olarak muhasebeleştirilir.²⁰

3.2. Menfaatlerin Birleştirilmesi Yöntemi

Menfaatlerin birleştirilmesi yönteminde varlıklar, borçlar ve birleşmeye taraf şirketlerin faaliyet sonuçları hiçbir düzeltme yapılmadan kayıtlı değerleriyle toplanır.²¹ Menfaatlerin birleştirilmesi yönteminin amacı, birleşen işletmelerin, şimdi müştereken sahip olunmakla birlikte sanki aynı işletmeler eskiden olduğu üzere devam ediyormuş gibi muhasebeleştirilmesidir. Çıkarların havuzlanması yöntemi, iktisapta ortaya çıkan herhangi bir peştamallığı kabul etmez ve yalnızca, satın alma bedelinin nakit veya diğer varlıkların ödenmesi halinde değil, ilke olarak oy haklı adi hisse senetlerinin mübadelesiyle oluştuğu durumlarda kullanılır. Menfaatlerin birleşmesi yönteminde, birleştirilen varlıklar, borçlar ve ihtiyatlar mevcut kayıtlı değerleriyle kaydedilirler.²² Ödenmiş sermaye olarak kaydedilmiş tutar ve ilave nakit veya diğer varlıklar biçimindeki herhangi bir ek bedel toplamı ile iktisap edilen sermayenin

²⁰ EMERY Douglas R., FINNERTY John D., STEWE John D., Principles of Financial Management, Prentice Hall, 1998, s. 735

²¹ EMERY Douglas R., FINNERTY John D., STEWE John D., a.g.e., s. 735

²² DURMUŞ Ahmet Hayri, Uluslararası Muhasebe Standartları (1-31), Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayını No:7, İstanbul 1992, s. 176-177

arasındaki fark, özsermayede ayarlama yapılmak suretiyle muhasebeleştirilir. Menfaatlerin birleşmesinde, özü itibariyle herhangi bir iktisap meydana gelmemekte, işletme birleşmesi öncesinde mevcut risk ve menfaatlerin birleşme sonrasında da müşterek olarak paylaşımı devam etmektedir. Bu yöntemde bir şerefiye veya negatif şerefiye oluşmaz.²³

Menfaatlerin birleşmesi yönteminin uygulanabilmesi için;²⁴

- Birleşen işletmelerin oy hakkına sahip hisse senetlerinin tamamı veya tamamına yakın kısmının el değiştirmiş olması (bir başka deyişle bir işletmenin, bir diğer işletmenin hisse senetlerinin tümü veya tümüne yakın bir bölümü için hisse senedi ihraç etmiş olması),

- Bir işletmenin makul değerinin diğer bir işletmenin makul değerinden önemli ölçüde farklılık göstermemesi ve

- Birleşmeye konu işletmelerin hissedarlarının birleşmeden sonra yeni işletmede birleşme öncesiyle aynı oranda oy hakkına sahip olmaları gerekmektedir.

Menfaatlerin birleşmesi yöntemi ve satın alma yönteminin karşılaştırması yapılacak olursa;²⁵

TABLO 1: Satın Alma ve Menfaatlerin Birleştirilmesi Yöntemlerinin Karşılaştırılması

Satın Alma Yöntemi	Menfaatlerin Birleşmesi Yöntemi
1- Elde edilen Varlıklar ve borçlar makul değerleriyle kaydedilir. Net varlıkların makul değeri üzerindeki miktar şerefiye olarak kaydedilir.	1- Varlıklar ve borçlar birleşme öncesi defter değeri ile kayıt altına alınır, defter değerinden fazla bir maliyet olmadığı için şerefiye ortaya çıkmaz.
2- Elde edilen firmanın ertelenmiş kazançları tanınmaz. Yani elde edilen firmada ertelenmiş kazançların bir parçası olmaz.	2- Elde edilen firmanın ertelenmiş kazançları elde eden firmanın ertelenmiş kazançlarına eklenir. Yasal sermayenin korunması için bazı düzeltmeler yapılabilir.
3- Özsermaye hisselerin makul değeriyle kaydedilir.	3- Özsermaye hisseleri elde edilen işletmenin defter değeriyle kaydedilir.

3.3. IFRS 3 İle Getirilen Yenilikler

Uluslararası Muhasebe Standartlarında daha önceden IAS 22 ile düzenlenen işletme birleşmeleri 31 Mart 2004 tarihinden itibaren kaldırılmış ve yerine IFRS 3 getirilmiştir. İşletme birleşmelerini düzenleyen IFRS 3 ile birlikte aynı zamanda Varlıklardaki Değer Düşüşlüğünü düzenleyen IAS 36 ve Maddi

²³ ATAMAN AKGÜL Başak ve AKAY Hüseyin, Uluslararası Muhasebe Standartları, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2004, s. 122

²⁴ ARIKAN Özlem, a.g.m., s. 66

²⁵ JETER Debra, CHANEY Paul, Advanced Accounting, John Wiley Sons. Inc., 2000, s. 27

Olmayan Duran Varlıkları Düzenleyen IAS 38’de de revizyona gidilmiştir. IFRS 3’teki belirgin değişiklikleri;²⁶

TABLO 2: IFRS 3 ile Getirilen Yenilikler

Muhasebe Metodu	İşletme Birleşmelerinin Muhasebeleştirilmesinde Tek Geçerli Yöntem Satın Alma Yöntemi olarak belirlendi. Menfaatlerin Birleşmesi Yöntemi yasaklandı.
Edinilen Borçlar ve Varlıklar	Edinilen bütün tanımlanabilir varlıklar, borçlar ve durumsal yükümlülükler makul değerinin %100’ü olarak ölçülür.
Şerefiye	Amortismanına tabi tutulmaz, ancak değer kayıplarına karşı yıllık olarak test edilir.
Negatif Şerefiye	Kar veya Zarar olarak anında muhasebeleştirilir.
Yeniden Yapılandırma Maliyetleri	Edinme tarihinde bir yükümlülüğün varlığı ölçüsünde kabul edilir.

22 numaralı standart uyarınca; bir tarafın diğerinin kontrolünü ele geçirdiği iktisaplarda, satın alma muhasebesi; kontrolü ele geçiren tarafın belli olmadığı “gerçek birleşmelerde” hakların birleştirilmesi yöntemi kullanılıyordu. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu aşağıdaki nedenlerle hakların birleştirilmesi yöntemini yürürlükten kaldırmıştır.²⁷

- Menfaatlerin muhasebeleştirilmesinde, varlık ve yükümlülükler kayıtlı değerleriyle mali tablolara alınır. Bu uygulamanın altında yatan mantık, ortakların malvarlıksal haklarının tümüyle yada büyük oranda devam ettirmeleri, gerçekte bir iktisap işlemi bulunmaması, birleşmenin amacının birleşmeye taraf işletmelerin ticari çıkarlarının birleştirilmesinden ibaret olmasıdır. Bu tür birleşmeler sonucunda, ortakların malvarlıksal haklarının devam ettiği doğru olmakla birlikte, bu hakların birleşme işlemi sonrasında değiştiği çünkü ortakların ortakların artık birleşik işletmenin net varlığı üzerinden hak sahibi olacağı hususu gözden kaçırılmamalıdır. Menfaatlerin birleştirilmesinde, varlık ve yükümlülüklerin tümü, defter değeri üzerinden mali tablolara alındığı ve varlık ve yükümlülüklerin makul değeri hesaba katılmadığı için, mali tablo kullanıcıları, birleşmenin yaratacağı nakit akışlarının zamanlaması ve büyüklüğünü kestirmekte zorlanacaklardır.

- İşletme birleşmelerinde satın alma yönteminin kullanılabilmesi için kontrolü ele geçiren tarafın belirli olması gerekmektedir. Menfaatlerin birleşmesi yönteminin taraftarları, bazı durumlarda bu tespiti yapmanın oldukça güç olduğunu; böylesi durumlar oldukça ender görülmekle birlikte; bu durumlarda iktisapçıyı belirlemenin, rasgele bir seçim yapmak anlamına gelebileceğini savunmaktadır. Ancak, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu,

²⁶ <http://www.iasplus.com/standard/ifrs03.htm>

²⁷ ARIKAN Özlem, a.g.m., s. 75

menfaatlerin birleştirilmesi yönteminin, hiçbir koşulda satın alma yönteminden daha iyi bir sonuç vermeyeceği sonucuna ulaşmıştır.

- 22 numaralı standart uyarınca birleşme işlemlerinde menfaatlerin birleştirilmesi ve satın alma yöntemi adı altında iki ayrı muhasebeleştirme yönteminin kullanılması, mali tabloların karşılaştırılabilir olma özelliğini azaltıyordu. Kullanılmasına izin verilen iki yöntemin birbirinden oldukça farklı sonuçlar yaratması, benzer işlemlerin, arzu edilen muhasebe sonuçlarına ulaşmak için farklı şekilde yapılandırılmasına yol açıyordu.

İşletme birleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde menfaatlerin birleştirilmesi yönteminin kullanılması durumunda şerefiyenin ortaya çıkmayacağını daha önceden belirtmiştik. Maddi olmayan duran varlıklar arasında yer alan şerefiye; şirketlerin satın alınmasında, ödenen bedel ile satın alınan şirketin rayiç bedel üzerinden hesaplanan net varlıkları arasındaki farktır.²⁸ Edinim tarihinde yatırım maliyetinin, edinilen işletmenin makul değere göre değerlendirilmiş varlık ve yükümlülükleri üzerinde, edinilen işletmenin payını aşan kısmı pozitif şerefiye olarak konsolide bilançoda raporlanır. Edinilen işletmenin makul değere göre değerlendirilmiş varlık ve yükümlülükleri üzerinde edinen işletmenin payının, yatırım maliyetini aşan kısmı ise negatif şerefiye olarak ifade edilir.²⁹ IAS 22'de satın alma yönteminin uygulanması sonucu ortaya çıkan şerefiyenin yararlı ömrü üzerinde sistematik bir temele göre itfa edilmesi gerektiği belirtilmekteydi. IFRS 3'te dikkat çeken bir diğer nokta ise şerefiye ile ilgili yapılan düzenlemedir. IFRS 3 ile birlikte revizyona uğrayan IAS 38'de, maddi olmayan duran varlıkların faydalı ömrü belirli ve belirsiz olmak üzere ikiye ayrılmış ve itfası buna göre düzenlenmiştir. Standardın önceki versiyonunda, maddi olmayan duran varlığın ömrü, belli istisnalar haricinde her zaman belirli kabul edilmekte ve bu ömrün 20 yılı aşamayacağı belirtilmekteydi. Bu düzenlemeye yeni versiyonda son verilmiş ve faydalı ömrü belirsiz kabul eden varlıkların itfa edilmeyeceği belirtilmiştir. Bilindiği üzere, standartlarda şerefiye,

- İşletme içerisinde üretilen şerefiye

- İşletme Birleşmelerinde elde edilen şerefiye olmak üzere iki şekilde açıklanmaktadır. Bunlardan işletme içerisinde üretilen şerefiye 38 no'lu standartta açıklanmakta olup, işletme tarafından kontrol edilememesi ve maliyeti güvenli olarak ölçülememesi nedeniyle varlık olarak kabul edilmemekte iken, işletme birleşmelerinden elde edilen şerefiye ise varlık

---

²⁸ AKIŞIK Orhan, "Bir Maddi Olmayan Duran Varlıklar Kalemi: Şerefiye; Amerikan, Uluslararası ve Türk Muhasebe Standartları İçindeki Yeri", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Yıl:3, Sayı:9, Mayıs 2003, s. 87

²⁹POROY ARSOY Aylin, "Bağlı Ortaklıkların Bilançolarının Makul Değerle Değerlenmesi ve Şerefiyenin Hesaplanması", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Yıl:3, Sayı:10, Eylül 2003, s. 131

olarak kabul edilmektedir. Ancak, IFRS 3’de işletme birleşmelerinden edinilen şerefiyenin itfa edilmeyeceği bunu yerine en az yılda bir kez değer düşüklüğü testine tabi tutulacağı açıklanmıştır.³⁰

SONUÇ

İşletme birleşmeleri ekonomik konjonktürde ki gelişimin doğal bir sonucudur. Ekonomide yaşanan hızlı büyümeler şirketleri agresif büyüme politikalarına iter. Bu güne kadar Türkiye ekonomisinde daha çok zorda olan işletmelerin kurtarılmasında kullanılan işletme birleşmeleri, ekonomide yaşanan olumlu gelişmeler neticesinde hızla gündeme oturmuştur. Günümüz ekonomisinde artan rekabet koşulları ile baş edebilmek için işletmelerin gerekli büyüklüğe sahip olmaları gereklidir. İşletmeler birleşme yöntemiyle rekabet edebilecek büyüklüğe ulaşabilir ve ölçek ekonomisinin faydalarından yararlanarak maliyetlerini aşağıya çekebilirler. Aynı zamanda işletme birleşmeleri yeni pazarlara girme konusunda da büyük avantaj sağlayacaktır. Günümüz ekonomisinde giderek artması beklenen işletme birleşmeleri uygulama açısından bir çok kanunla düzenlenmektedir.

Birleşme işlemi Ticaret Kanunumuzda ve Vergi Kanunlarımızda düzenlemesine rağmen birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesini düzenleyen herhangi bir düzenleme yoktur. Bu nedenle birleşme işlemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartlarında yer alan kriterlerde göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yasaklanan Menfaatlerin Birleşmesi yöntemi Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 37. maddesinde geçen ‘Devir’ hali ile örtüşmektedir. Dolayısıyla işletme birleşmelerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin yasal düzenlemeler yapılırken bu durum göz önünde bulundurulmalıdır. Menfaatlerin birleşmesi yöntemi sonuçları bakımıyla birleşen işletmelerin ortakları açısından sakıncalı olmakla beraber, Kurumlar Vergisi Kanunu’na göre vergisiz birleşmenin şartlarındandır.

Uluslararası Muhasebe Standartlarının İşletme Birleşmelerini düzenleyen IAS 22’nin yerine getirilen IFRS 3 ile birlikte IAS 28’de de revizyona gidilmiş ve bunun sonucunda şerefiyenin amortismanı kaldırılmış, bunun yerine değer düşüklüğü testi getirilmiştir. Ancak Tek Düzen Hesap Planı’nda Maddi Olmayan Duran Varlıklar da meydana gelen değer düşüklüğüne karşı bir hesap bulunmamasıyla beraber vergi kanunlarımızda da bu tür bir uygulama yoktur. Tek Düzen Hesap Planında Maddi Olmayan Duran Varlıklar kaleminde açılacak “266 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Değer Düşüş Karşılığı” hesabı ile “Şerefiye” de meydana gelen değer düşüklüklerinin gösterilebilmesi için gereklidir.

---

³⁰ ATAMAN AKGÜL Başak, “Maddi Olmayan Duran Varlıkların İtfasına İlişkin IAS 38 İle IFRS 3 Standardında Yer Alan Düzenlemeler ve Türk Vergi Mevzuatıyla Karşılaştırılması”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, MUFAD Yayınları, Sayı:25, Ocak 2005, Ocak 2005, s. 45

KAYNAKÇA

AKAY Hüseyin, **İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi**, Yayılım Matbaası, İstanbul 1997

AKIŞIK Orhan, “Bir Maddi Olmayan Duran Varlıklar Kalemi: Şerefiye; Amerikan, Uluslararası ve Türk Muhasebe Standartları İçindeki Yeri”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Yıl:3, Sayı:9, Mayıs 2003

ARIKAN Özlem, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Yapılan Son Değişikliklerle İşletme Birleşmelerinin Finansal Raporlanması”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Yıl:4 Sayı:13, Eylül 2004

ARPACI Altar Ömer, “Kurumların Avantajlı Birleşme Şekli: Devir Müessesesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Aylık Yayını, Sayı 178, Temmuz 2003

ATAMAN AKGÜL Başak ve AKAY Hüseyin, **Uluslararası Muhasebe Standartları**, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2004

ATAMAN AKGÜL Başak, “Maddi Olmayan Duran Varlıkların İtfasına İlişkin IAS 38 İle IFRS 3 Standardında Yer Alan Düzenlemeler ve Türk Vergi Mevzuatıyla Karşılaştırılması”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, MUFAD Yayınları, Sayı:25, Ocak 2005, Ocak 2005

DURMUŞ Ahmet Hayri, **Uluslararası Muhasebe Standartları (1-31)**, Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayını No:7, İstanbul 1992

EMERY Douglas R., FINNERTY John D., STEWE John D., **Principles of Financial Management**, Printice Hall, 1998

<http://www.jasplus.com/standard/ifrs03.html>

JETER Debra, CHANEY Paul, **Advanced Accounting**, John Wiley Sons. Inc., 2000

KAPLAN Mürsel Ali, “Birleşme, Devir Ya Da Nev’i Değişikliği Hallerinde Yatırım İndiriminden Yararlanmak Mümkün Müdür”, **Maliye Postası Dergisi**, Maliye Postası Yayınları, Yıl.22, Sayı 486, 1 Aralık 2000

KARAN Mehmet Baha, **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara 2001

KARAPINAR Aydın, “Şirket Birleşmeleri ve Uluslararası Muhasebe Standartlarına Göre Değerlendirilmesi”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Yıl:3, Sayı:8, Ocak 2003

ÖNGEN Safiye, **Vergi Muhasebesi**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2000

POROY ARSOY Aylin, “Bağlı Ortaklıkların Bilançolarının Makul Değerle Değerlenmesi ve Şerefiyenin Hesaplanması”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Yıl:3, Sayı:10, Eylül 2003

TARAKÇI Hızır, **Kurumlarda Sona Erme**, Polaris Yayınları, İstanbul 2003

UFUK Mehmet Tahif, “Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Düzenlenen Devir İle İlgili Sorunlar”, **Maliye Postası Dergisi**, Maliye Postası yayınları, Yıl.21, Sayı 469, 15 Mart 2000

ULUSOY Metin, **Birleşme, Devir, Bölünme, Hisse Değişimi ve İştirak Yoluyla Şirketlerin Yeniden Yapılandırılması**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2004

